

Pârvu Boerescu

COMPLETĂRI ȘI COMENTARIILE PE MARGINEA *DICȚIONARULUI*
ETIMOLOGIC AL LIMBII ROMÂNE (DELR), vol. II, partea 1

Continuăm discuția începută în revista „Limba română”, LXI, 2017, nr. 3, cu completările¹ și comentariile noastre la prima parte a volumului II din DELR, apărut la Editura Academiei Române în anul 2015.

Partea 1 (*Ca – Cizmă*) a volumului II din DELR reprezintă un progres substanțial față de primul volum (conținând literele A–B), prin îmbunătățirile aduse și detaliate în partea introductivă: DELR II: *Completări și actualizări* (p. V–XVIII). Fără excepție, toate aceste îmbunătățiri, care au necesitat un volum de muncă suplimentar considerabil, sunt mai mult decât bine-venite. La fel ca în articolul nostru anterior, comentariile noastre² nu privesc în mod direct metodologia întocmirii dicționarului.

CACADĂR „măceș” (var.: *cacadăr*, *cacașder*, *cacazder*, *căcăder*, *căcădăr*, *căcădâr*, *căcăzdâr* etc.). Soluția preconizată în DELR II/1, p. 3: «posibil ← *căca* + (*z*)*dâr* < *zdârâia* „zgâria”» presupune alăturarea unui verb de un derivat regresiv al altui verb, fenomen nemaîntâlnit în compunerea cuvintelor pe terenul limbii române. În plus, elementul de compunere *-(z)dâr* nu are o existență independentă, nefiind atestat ca atare. Modelele externe invocate pentru așa-zisul calc semantic sunt irelevante, deoarece în magh. *segvakaró* „măceș” avem o îmbinare între substantivul *segg* și derivatul verbal *vakaró*, însemnând „ceva sau cel care scarpină”, iar în germ. *Arschkitzel* „măceș” avem alăturarea clară a două substantive. Secvența inițială a cuvântului a devenit sursa unei irezistibile etimologii populare (cf. DA), preluată de H. Tiktin (TDRG), de I.-A. Candrea (CADE) și de DELR, II/1.

Cuvântul *cacadăr* are un aspect străin, fiind în mod cert împrumutat din altă limbă, iar printre indiciile care ne pot ajuta să-i lămurim etimologia se numără buna intuiție a redactorilor DELR, anume că secvența finală *-(z)der* are sensul de „a zgâria”. Echivalentul magh. *vakaró* „cel care scarpină” ne sugerează că tipologia cuvântului românesc se bazează pe un subiect și un predicat, anume „cel care” + „zgârie”, *măceșul* fiind, așa cum se știe, un arbust spinos. O dovadă suplimentară o

¹ Completările noastre implică uneori adăugarea unor cuvinte-titlu care nu existau în dicționarele de referință pe baza cărora a fost întocmită în mod convențional lista de cuvinte a DELR (DA/DLR, DEX, CADE, SDLR).

² Dorim să exprimăm calde mulțumiri domnului prof. univ. dr. Cristian Moroianu, domnului Ion Giurgea și domnului Victor Celac, pentru sugestiile primite în vederea îmbunătățirii acestui articol.

poate constitui paronimul *căcădară* „păducel” (un alt arbust spinos), cuvânt atestat în *Dicționarul etnobotanic* de Al. Borza. Ajungem astfel la adevăratul etimon: v.sl. *kakŭ deretŭ* (pronumele *какъ kakŭ* „cel care” și *деретъ déretŭ* „zgârie”, pers. 3 sg. prez. ind. a verbului v.sl. *держ, дърати*, respectiv slavon și v.bg. *держ, дърати* „a zgâria”, ap. Miklosich, *Lexicon*, 280, 175; Cejtin *et al.*, SSS, 203; Trubacev, ESSJA, 5, 218). În reflexul inițial românesc arhaic al îmbinării celor două cuvinte slave: **cacă-dere(t)*, secvența finală *déretŭ* a urmat evoluția verbului sl. *dŭrati*, care, fiind împrumutat în limba română, a devenit *a dăria, dârâi, deria, zdăria, zdăria, zderia* etc. Radicalele *-dâr, -dâr, -der, -zdâr, -zdâr, -zder* și-au pierdut terminația verbală *-ie* a persoanei a treia sg. prez. ind., prin conversiune, ca urmare a faptului că numele arborilor sunt în marea lor majoritate substantive masculine (vezi și varianta contaminată *călcădariu*). Cuvântul *cacadâr* a dobândit cu timpul un pronunțat caracter expresiv, din cauza multitudinii variantelor care s-au îndepărtat de etimon, prin contaminări, etimologii populare sau schimbări de sufix ș.a.m.d.: *carcadel, cacașder, cașcadâr, căcădiș, căcădiș, căcăduș, călcădariu* etc.

CAFTI. Derivarea din *a căftăni*¹ este problematică: în acest caz secvența *-ăni* nu poate fi echivalată cu sufixul *-ăni*, clar analizabil în verbe precum *a se bețivăni* (cf. *a se bețivi, bețiv, bețivan*) etc. De altminteri, nu există o rădăcină comună **căft* cu dublul înțeles de „caftan” și de „bătaie”, paronimul *caft* fiind în mod cert un derivat regresiv de la *a cafti*, care nu este un împrumut din limba rromani, cf. R. Zafiu, *101 cuvinte argotice*, p. 121. Adevărata etimologie a cuvântului face obiectul unui studiu separat. Important este că același verb, cu același înțeles, există și în aromână: *căhtîși fičîorîl'i... cu vearga* „i-ai leșinat pe copii *bătându-i...* cu varga” (T. Papahagi, DDA, 325), fiind un împrumut din alb. *kahtit* „a dezghioca; a sparge coaja nucilor etc.”. Pentru împrumuturile premoderne din albaneză, intrate în argoul românesc prin imitarea și degradarea jargonului slujbașilor arnăuți albanofoni ai Agiei din epoca fanariotă, v. articolul nostru despre *șpagă* (LR, 62, 2013/1, 8–13; Boerescu, ERC, 379–383).

Fam. **caftan**³ „bătaie”, (cf. *na și ție un caftan!* „îți dau o bătaie!” SDLR) ← *cafteală* prin schimbare de sufix, cf. *barosan, molan* etc. și/sau ← *caftan*¹ prin resemantizare, după *a cafti*; **căftăni**² „a bate”, resemantizat ← *caftan*³ „bătaie”, cf. *căftăni*¹. Vezi și E. Suci, IT, II, 137, în opinia căruia *caftan* din locuțiunea *a lua un caftan* „a lua o bătaie”, *caftangiu* „bătăuș” și *căftăni* „a lovi, a bate” au dezvoltat aceste semnificații după verbul *a cafti* „a bate”.

CALIC. Cuvântul ucr. *калика* [*kalika*] „infirm, schilod; sărac” este într-o oarecare măsură discutabil, având în vedere etimologia sa controversată și extraordinara sa răspândire în afara teritoriului ucrainean. A iradiat (pe ce cale?) în toate limbile învecinate, fiind împrumutat în rusă, în polonă, slovacă și în română. După BER, II, 167 (ap. DELR, II/1, 19), a fost împrumutat din română în bulgară: (reg.) *калик* „om lacom” *каличия* „om mândăcios”, *калика* „a trăi de pe azi pe mâine”. În graiurile dacoromâne sudice (cf. DGS, I, 151), *calic* a dezvoltat sensurile locale: „om rău la suflet, copil neastâmpărat, oaie care se pierde de turmă, câine lacom

și rău”. Înainte de anul 1878, Calea Rahovei din București se numea *Podul Calicilor* („podul” fiind o uliță principală pavată de obicei cu lemn), mărturie a prezenței și a circulației oamenilor numiți *calici* în toată aria dacoromână sudică.

Remarcabil este faptul că Fr. Miklosich (*Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*, p. 280) glosează cuvântul *kalika* prin „peregrinus”, „pelerin”, iar în ESUM, 2, 352, la fel ca la Vasmer, ESRJ, 2, 166, 167, întâlnim două cuvinte ucrainene: *kalika*¹ „acela care este lipsit de o parte a trupului (sau nu se poate folosi de ea)” și *kalika*² „cerșetor; pelerin”, respectiv rus. *kaleka* „schilod, olog” și rus. *kalika*¹ „pelerin, hagi, călător; cerșetor, sărac, calic; om care cântă cântece bisericești”. Derivarea cuvântului ucr. *kalika* din turco-persanul (otoman) *kalak* „schilodit, nenorocit”, ori din tc. *kalik* „defect, lipsă”, ori din turc. *qalyq* „lume, popor” rămâne neexplicată, dacă nu se identifică limba care a intermediat împrumutul. Rom. *calic* „olog, schilod” este un cuvânt regional, mai ales bucovinean, sigur împrumutat din ucraineană. Rom. înv. *calic* „om foarte sărac”, ar putea fi legat semantic și de sensul de „pelerin, drumet”, care se potrivește mai bine pentru o uliță principală a vechiului București. De aceea, credem că nu ar trebui să fie neglijată ipoteza derivării lui *calic* dintr-un „cuvânt călător” în întregul spațiu ortodox, din Bulgaria și Serbia până în Rusia Novgorodeană, care ar putea fi pus în legătură cu m.gr. (sec. IV) *καλίκια* (pl.) „încălțăminte (a pelerinilor)”, din lat. *caliga* + *calceus* (G. Meyer, *Ngr. St.* 3, 23 etc.), ori cu gr. *κάλικα* „gheată”, (cf. Liddel–Scott, 1961, s.v.), ținând seama și de existența cuvântului vechi rus (cca 1280) și slavon sârbesc *kaliga* „gheată, sandală”, împrumutat din m.gr. *καλίγι(ov)*, *καλίγα* „încălțăminte”, din lat. *caliga* „gheată soldățească” (cf. Vasmer – Trubacev 2, 167).

CALTABOȘ, pl. *caltaboășe* (v. DA, s.v. *boașă*) și *caltaboși*. Este sinonim cu *câlbaș* sau cu *chișcă* (Mold.) „intestin gros la porc”, „un fel de caltaboș”, dar și, semnificativ din punct de vedere etimologic, cu *boșomete* (Olt.) „caltaboș” (DGS, I, 2009, 118), respectiv cu *bușoi* idem (< **boș-oi*). După S. Pușcariu, PEW 270, *boșorog* și *cartaboș* erau derivatele lui *boș* „boașă”. Etimologia propusă în DELR: *calbaș-baș* este neverosimilă din multe motive, de exemplu: cele mai vechi cuvinte compuse cu tc. *baș* sunt atestate în Principatele Române cu începere abia din anul 1710, pe când varianta contaminată *cârtaboș* era deja atestată în Transilvania, în Dicționarul ms. al lui T. Corbea, circa 1691–1697. Exportul hibridului slavo-turcesc peste munți trebuia să se fi petrecut cu mult mai devreme, pentru ca schimbările fonetice de la **calbașbaș* la *cârtaboș* să fi avut un timp rezonabil de realizare. De asemenea, evoluțiile fonetice propuse: **caldabaș* > *caltaboș*, cu [d] > [t] neexplicat, în plus [á] > [ó], sub influența cuvântului regional (sudic) *moș* „tobă preparată în ceul al porcului”, sunt și ele neverosimile. De fapt, elementul stabil al majorității variantelor este *boș*, un singular refăcut din *boășe* „bucățile din intestinul gros al porcului [legate mai întâi la un capăt, pentru a fi umplute cu compoziția specifică diferitelor rețete de caltaboș]”, cf. DA. Cea mai probabilă etimologie a cuvântului *caltaboș/ cartaboș* este discutată într-un studiu separat. Menționăm aici doar amănuntul

că există o serie de cuvinte compuse sau sintagme stabile rezultate din scurte propoziții (un verb și un substantiv, cu sau fără o prepoziție intercalată): *papă-lapte*, *bagă la burdihan* etc. *Caltaboș* și *cartaboș* sunt vechi derivate ale expresiei *carc'la boș*, formată din verbul de origine latină *a cărcă*, ieșit din uz: *carc(ă)* „încarc(ă)”, din prepoziția *la* și din singularul *boș* < *boa(r)șe* < lat. pop. **borsia* < **byrsea*, idem.

CATRINȚĂ (var. *catrânță*, *catrență*, *cătrânță*, *cătrință*, *cotrânță*, *cotrință*, *crătință*, *cretință*). – Începând cu definiția *catrinței*, care este incompletă, și terminând cu citatul inexact din lucrarea lui Doru Mihăescu, CEL, 42–43, dubla etimologie din DELR II/1, 95: pe de o parte ucr. dial. *катранец katranec* [dim. din *katran*] „șorț femeiesc” și „cârpă”, iar pe de alta, cf. pol. [*Szejne*] *Katrynka* „(Frumoasa) Catrinuță” (< germ.) nu poate fi considerată „posibilă”. În primul rând, deoarece este improbabil ca vocala [a] accentuată din ucr. *katranec* să devină [i] accentuat în română. În al doilea rând, este greu să credem că variantele *catrinței* din Banat sau din nordul Olteniei au putut să fie împrumutate dintr-un dintr-un nume propriu germano-polonez, ori dintr-un cuvânt ucrainean dialectal relativ recent, de genul masculin, care nici nu există în *Dicționarul ucrainean-român* de G. Cocotailo, dar care este explicat în ESUM, 2, 406, 396, astfel: *katrán*⁴ „șorț femeiesc, cârpă” – v. *kartán*¹ „parte a îmbrăcăminții care se poate ridica/ sufleca, având și flori imprimare”, deformare din *kartún* „stambă, țesătură (din bumbac) imprimată”. Doru Mihăescu a exemplificat termenii ucrainean și polonez numai cu scopul de a lărgi aria posibilelor comparații, fără să afirme că cele două cuvinte ar putea fi etimoanele directe ale cuvântului românesc. Mai mult, Doru Mihăescu a avut grijă să atragă atenția că în Moldova și Bucovina cuvântul mai vechi pentru *catrință* era *pregitoare/ prigitoare* (← *pre giur*), ca „fotă” și nu ca „șorț” simplu sau dublu.

Se poate presupune, în consecință, că aria inițială de răspândire a cuvântului *catrință* cuprindea centrul și sudul Transilvaniei, Banatul, nordul Olteniei și al Munteniei, concluzie la care a ajuns Zamfira Mihail, în vol. *Terminologia portului popular românesc...*, 1978, p. 83–85. Semnificativ este că această arie de răspândire coincide cu teritoriul Daciei Romane. Dacă, în mod corect, nu acceptăm etimologia maghiară: *karinca*, *katrinca*, *katrinka* (CDED, II, 488), care nu figurează la L. Tamás, EWUER și nici la Fr. Király, *Contacte*, și dacă respingem ideea că ar fi un derivat din *Catrina* (cf. Scriban, DLR), personaj al spectacolelor de bălci, așa cum *pantalonul* este urmașul eponim al personajului *Pantal(e)one* din vechile comedii italiene, cuvântul *catrință* pare să nu fie un împrumut recent în română, dimpotrivă, *catrința* ar putea proveni dintr-un fond lexical arhaic, fapt normal pentru principalele piese ale portului popular românesc. *Cătrânță* și *cătrință* par să fie formele cele mai vechi ale cuvântului, în timp ce variantele cu *a* neaccentuat, *catrânță*, *catrință* s-ar putea datora unei pronunțări regionale cu acest specific, și/sau influenței târzii a numelui propriu *Catrina*.

Numele *catrinței* – o piesă dublă de îmbrăcămintă care „cade” peste „poale” – și-ar putea avea originea într-o temă verbală din latina dunăreană: **cat're-(o)*,

**cat'r-(é)re* (cf. lat. *cataracta*), preluată din v.gr. *καταρ(ρ)έω, -έιν* „a curge de sus, a cădea”, cu sincopa celui de al doilea *a* neaccentuat și cu desinența latină *-entia*, a participiului prezent neutru plural – **catrentia* „(cele/cea) care cad(e) (peste poale)”. Ar mai putea fi menționată soluția din CDER 1561: „origine expresivă, ca în alte cuvinte care înseamnă *cârpă*, cf. *treanță*... și varianta *cotreanță*”, o ipoteză mai puțin verosimilă, deoarece termenul *catrință* denumește un obiect util și în același timp frumos ornamentat, care ar intra cu greu în familia expresivă a țesăturilor degradate, printre *cotrențe*, *flențe*, *plențe*, *trențe* sau *zdrențe*. Este irelevantă comparația între *catrință* și fr. dial. (Moselle) *catron* „jupon scurt” (Dincă, DERD 193), cf. fr. *coteron* (dim.) < *cotte* „fustă țărănească” < v.francon.n. **kotta* „manta de lână” (FEW, 16, 346).

CĂCIULĂ – Ar fi fost interesantă citarea lui I.-A. Candrea (*Elementele latine dispărute din limba română* [curs], Universitatea din București. Dialectologie și folklor romanic, 1932, p. 136–137): «trebuie să plecăm de la un prototip [romanice oriental, expresiv?, n.n., P.B.] *CATEULLA > **catiula* > **caciuuă*»^{x)} [Comp. aromânescul *căciulă* și *căcuă*, precum și megl. *căcuuă*.] (cf. ROGATIONEM > *rugăciune*) > *căciulă*, prin influența pl. *căciule*, normal din *CATEULLAE (cf. *oală* – *oale* etc.). Rom. *căciulă* nu are nicio legătură [sic] cu bulg. *kačula*, care e împrumutat din română, are însă legătură cu alb. *kešule* [*kēsulë* (f.) „acoperământ de cap fără bor, bonetă”, *kaçule* (f.) „glugă, capișon, căciuliță cu pompon” (Topciu R., L.–Melonashi, DA-R)] și cu veron. *kačiola* „un fel de beretă”» [s.n., P.B.]. Prezența în graiul veronez, care face parte din dialectul venețian occidental, a cuvântului *caciola* = it. „*berretto, coppola, copricapo, cappello*” ridică un mare semn de întrebare în privința apartenenței cuvântului *căciulă* la substratul traco-dac. De altminteri nici Bardhyl Demiraj (AE, 1997) nu include cuvintele *kaçule* și *kēsulë* în lista vocabularului albanez autohton, în timp ce Vl. Orel (AED, 162, 184) imaginează o evoluție absolut incredibilă: lat. *casula* „hut”, later „hooded coat” > v. alb. **kashulë* > alb. *kaçule* > rom. *căciulă* > alb. *kēsulë*, adică un cuvânt latin intrat în română printr-un intermediar albanez etc.!

CĂPĂRA „a zgâria” [= doar unul dintre sensuri, atestat la Săliște (Trans.): *m-a căpărat mâța*, cf. Viciu, Gl., 26] < magh. *kapar* „a râcăi, a scurma” (DA, I/II, 96; DELR II/1, 112), antedatată 1788, la I. Piuariu-Molnar.

Teofil Teaha (*Cuvinte latinești moștenite în graiurile actuale*, 2005, p. 112–125) glosează acest verb cu sensul de „a pișca/ a înțepa la limbă (despre must)”, fiind înregistrat în sudul Olteniei (punctele 913, 916, 918, 920, 923, 929, 943, 960, 965), în jud. Argeș, în jud. Alba și Sibiu (*capără mustul*, în punctele 392, 397) etc. În zona Năsăudului *a căpăra* apare într-un descântec cu înțelesul de „a simți un junghi, o durere, o înțepătură”. Teofil Teaha a propus etimologia lat. *caper(r)āre* „a se încreți la față, a se zbârci, a se încrunta, a face riduri, cute pe frunte”, cu observația că un sens popular al acestui verb, singularul care a fost moștenit în română, era cel de a provoca reacția fiziologică descrisă în definiția cuvântului latin, prin contactul

cu un lichid astringent, cum este mustul înăsprit. Originea latină a cuvântului *a căpăra* este susținută și de faptul că aparține exclusiv conjugării I (ind. prez. 3. sg.: *capără*), ceea ce nu se întâmplă niciodată cu verbele împrumutate din maghiară, care sunt de conjugarea a IV-a. Teofil Teaha mai invocă și posibilitatea ca verbul lat. *cap(er)āre* să fi fost influențat semantic de subst. lat. *cappari, capperis* (< gr.) „fruct al unui arbust spinos, care, după ce era murat și acrit în oțet, servea drept condiment în preparate culinare, dându-le un gust astringent, pișcător la limbă [v. *caperă*]”. Verbul *a căpăra* nu apare la Fr. Kiraly, *Contacte*, iar L. Tamás precizează (în EWUER, p. 177): „terminația infinitivului în *a* este ciudată”. Ar fi fost și mai ciudată dacă autorul ar fi cunoscut sensurile verbului atestate în Oltenia, în care caz traducerea citatului *m-a căpărat mâța* nu ar fi fost „m-a zgâriat”, ci „mi-a înfipt ghearele”, „m-a înțepat cu ghearele”. Etimologia discutată de Teofil Teaha merita să fi fost menționată în DELR II/1.

Familie: **scăpăra**² „a căpăra” [*must care scapără, înțepă*] (NALR–Olt., IV, h. 672, cf. ALR, II, s.n., h. 242, *ap.* Teaha, *op. cit.*, 117, 115) ← *căpăra*, prin contaminare (fonetică) cu *a scăpăra*¹ [*n.n., P.B.*].

CĂȚEL². Sunt două cuvinte diferite: 1) *cățel*² *de usturoi* = *cățel*¹ [„căpățâna” de usturoi are „căței” = „pui, precum cățeaua”] și 2) *cățel*³ „extremitate a unui instrument casnic” ← **cățel* ← *căpețel* (diminutiv al lui *capăt*). De remarcat, S. Pușcariu amintește numai în treacăt în DA despre vechea sa etimologie, din PEW, 315.

CÂLBAS „cârnat, caltaboș”. Forma bulgară standard este *kolbas* și nu *kălbasa* [bg. *kălbasa* > rom. **călbasă!*], cf. magh. *kolbász*. Singularul *câlbaș* este refăcut din pl. *câlbași* (sg. **câlbas*).

CÂMPINĂ. Glosat „câmp mic, mai ales între două coline”, *câmpină* este considerat în DELR II/1, după DA și MDA, cf. LM și DDRF, ca derivat al lui *câmp* (< lat. *campus*). Drept cea mai veche atestare i se indică anul 1633, cu precizarea că este vorba de un toponim. Totuși, numele orașului *Câmpina*, din județul Prahova, provine din v.sl. *kopina* „mărăciniș, loc acoperit de mărăcini” sau „rug de mure” (cf. I. Toma, *101 nume de locuri*, Humanitas, 2015, p. 149; etc.). Atestarea toponimului *Câmpina* în anul 1633 s-ar putea să nu aibă relevanță pentru apelativul *câmpină*, dacă s-ar putea dovedi că acesta din urmă este totuși un derivat din *câmp*, și că ar fi diferit de toponimul cunoscut.

CÂRNAT, inițial **CÂRNAT**. Lat. *carnācius*[?]. Dicționarele anterioare, inclusiv DEX și DEXI, dau cuvântul latin cu asterisc: **carnacius*, ca fiind neatestat în texte. Totuși, H. Mihăescu, *Rom.*, 1993, p. 242 dă variantele *carnaceus, carnaceum*, aparent atestate. Dacă nu este o greșeală de dactilografie, lipsa asteriscului ar trebui să fie explicată prin trimitere la sursă. De notat, *carnācius* nu apare în lista de cuvinte din *Thesaurus Linguae Latinae* (online), spre deosebire de *caucum*, variantă a lui *caucus*, cu care figurează împreună în această listă.

CÂRTAFOL. (Gorj) „tobă preparată în cecul porcului” (DGS, I, 2009, 204) ← *cârtaboș* + *foi*² „foale, burduf, abdomen, cec²”, prin substituția secvenței finale. În MDA este înregistrată numai varianta *cartafoi* „mâncare preparată din plămâni și ficatul porcului”, cu etimologie necunoscută, în ciuda faptului că este evident derivată din *carta[boș]* + *foi*². Ambele cuvinte confirmă vechimea variantelor *cartaboș* și *cârtaboș* ale lui *caltaboș*, precum și răspândirea lor teritorială. Drept urmare, cuvântul *caltaboș/cartaboș* se dovedește a fi mult mai productiv în forme contaminate sau derivate decât se credea până acum (vezi pentru prima secvență – *cartafoi* și *cârtaboș*, iar pentru cea de a doua – *boșomete* și *bușoi* < **boșoi*). *Cartafoi* și *cârtaboș* nu figurează în DELR, II/1, din cauza limitării surselor lexicografice.

CÂRȚAR „ied sau miel [*mic*] mai tânăr de **un an**” ← *cârță*² + suf. *-ar*. // Nu pare să aibă vreo legătură cu *cârlan* sau cu *terțar* [cuvânt ori inexistent, ori rarism, dar în mod cert nepotrivit semantic = *terțan, târțâu*] „de **trei ani**”.

CÂRȚĂ² „fetiță *mică*, sugace”, Șt. Pașca, *Gl. dial.*, 1928, 206; MDA: cf. *cârțar*, cf. *câță* „bibilică”, cf. *cocârță*¹ (3) „(în batjocură) despre o oaie *mică*, care umblă lângă turmă” MDA, cf. *bocârță* și *mocârță* „epitet (glumeț) pentru o fetiță neglijentă”. Prefixele *bo-*, *co-*⁴ și *mo-* sunt atașate de obicei unor cuvinte de origine expresivă, aparținând probabil substratului, iar substituția lui *b* cu *m* este discutată de Al. Graur, ER, p. 18–23, și de A. Avram, PE, p. 53–63. Cuvânt neinclus în DELR, II/1, din cauza limitării *ab initio* a surselor lexicografice, limitare cu efect uneori contra-productiv.

CÂRȚĂBAN „stomac”. Et. nec. Cf. *cocârță*², *cocârțiță* „mâncare ciobănească”. Cf. *cârțib* „cep”. // Nu vedem legătura fonetică și semantică cu *cârtaboș* (*caltaboș*), cf. DELR II/1.

CÂT. Contaminare între lat. *quantus* (> **cânt*) și *quotus* (> ^l**căt*) [aceeași contaminare care include lat. *cata* (> ^l**cătă*, ibidem) este omisă chiar și în intrarea separată pentru *câte* din DELR]. După citarea incompletă în DELR (II/1, p. 140) a etimologiei date de S. Pușcariu, în DA, urmează următorul comentariu: „(dificil deoarece, pe de o parte, rezultatul fonetic așteptat al lui *quotus* este *cot* și, pe de altă parte, *quotus* nu a fost moștenit în alte limbi romanice)”. Este surprinzătoare simplificarea istoriei acestei etimologii mai complicate, dar mai ales omiterea amănuntului că lat. *quotus* s-a păstrat totuși în alte limbi romanice prin derivatele sale, care sunt exemplificate în REW 6975: *quōtus* „al câtelea”. În limba română lat. *quotus* nu s-a păstrat ca atare, tocmai din cauza contaminării acestuia cu *quantus* și cu *cata* (ne referim la fonetismul comun rezultat din convergența etimologică a celor trei etimoane latinești). Obiecția din DELR, conform căreia „rezultatul fonetic așteptat al lui *quotus* este *cot*”, invocată ca unul dintre motivele excluderii lui *quot* din etimologia cuvântului *căt*, nu credem că are o relevanță deosebită. Dimpotrivă, contaminarea celor două cuvinte latine paronime a avut loc în primul rând din cauza unei puternice atracții sinonimice. În exemplele de mai jos, reflexele românești

ale lui *quotus* sunt perfect sinonime cu cele ale lui *quantus*: – *Hora quota est?* Horatius. *S.* 2, 6, 44 „cât este ceasul?” (lit.: „a câtă oră este [din zi, din noapte]”. – *Quotus esse velis, rescribe* Horatius. *Ep.* 1, 5, 30, „răspunde[-mi], câți vrei să fie [invitați la masă]”. – *Quotus erit iste denarius, qui non sit ferendus?* Cicero, *Verres*, 3. 220, „cât [de mulți] vor fi acești bani, ca să nu poți suporta [cheltuiala]?” etc. Contaminarea a fost favorizată și de apariția lui *quotus* și *quanti* în același context: – *Dic quotus, et quanti cupias coenare...* (M. Valerii Martialis *Epigrammata*, XIV, 217) „Zi[-mi, cu] câți [comeseni] și [de] câți [bani/cu câtă cheltuială] dorești să prânzești...” Dacă nu acceptăm ideea contaminării dintre cele trei cuvinte latinești, forma românească „așteptată” a lat. *quantus*, *-a* și *quantum* ar fi fost *cânt, -*ntă, -*nți, -*nte, de exemplu: *itaque quantum adiit periculum!* (Cicero, *De finibus bonorum et malorum*, II, 56) „și astfel, *cânt* [de mare (a fost)] pericolul [pe care l-a] înfruntat!” *Pollicitus est quantam vellent pecuniam.* (Cicero, *in Verrem*, pr. 23) „le-a promis atâți bani *cânți* voiau” etc., iar forma „așteptată” a lat. *cata* ar fi fost *cătă*, de exemplu: *cătă* unul dintre noi, cf. sp. *cada uno de nosotros* „fiecare dintre noi” etc. Pe vremea când etimologia se stabilea la nivelul ortografiei, S. Micu (*Carte de rogacioni*, 1779) scria *quât* p. 14, *quâte* p. 16, 43, 64, cu accentul circumflex ca semn al pierderii nazalei din lat. *quantus*, dar Vasilie Aaron (*Versuri veselitoare*, 1807) prefera să scrie *quõt*, folosind ca semn diacritic „isonul” chirilic, redenumit „accentus longus”, gândindu-se la etimonul lat. *quotus*. Ulterior, de la LB până la PEW, CDDE și REW, etimonul lat. *quantus* a fost general acceptat, fără să existe vreo explicație convingătoare pentru dispariția sunetului *n* în română, *n* latin fiind păstrat în toate celelalte limbi romanice (vezi, de exemplu, explicația din CDDE 361: „prin influența lui *tot* [...] *tot* *cânt > tot cât” etc.). Abia după ce Al. Procopovici (DR, I, 1921, 173) a invocat contaminarea dintre *quantus* și *quotus*, având drept efect colateral pierderea lui *n* din corelativul *atânt (< lat. *tantus*, *-a*, *-um* > dr. *atât*), dar nu și din ar. *ahîntu*, Sextil Pușcariu a putut să scrie frumoasa detaliere a etimologiei lui *cât*, din DA, II/I, 195. Totuși, această etimologie nu este nici acum acceptată de unii specialiști, neaderenți la ipotezele contaminărilor din latina dunăreană. Vezi, pe de o parte, acceptarea totală a etimonului *quotus* (+ *cata* > *câte*), cu excluderea lui *quantus*, în MDA, I, 452, ori, cu sens contrar, obiecțiile față de același *quotus*, citate mai sus, din DELR II/1, 140.

CĂȚĂ „bibilică” [„pasăre domestică, care seamănă cu o curcă mică” < *bibă (< bg., scr. *biba* „curcă”) + suf. dim. *-ilică*]. Et. nes. Posibil ← element expresiv: *căț „ceva mic”, cf. *căței* „pui mici”, cf. antrop. *Căță* (1638). // Nu are legătură cu *cața* „strigătul coțofenei” sau cu *cocleanț*, *păcat-păcat*, *pichiri* etc. „onomatopee care redau strigătele bibilicii”.

CHIH LIMBAR. S-ar putea ca variantele cu *-m-* ale acestui împrumut din limba turcă să nu fi fost neapărat influențate de forma scrisă sau de cea vorbită a cuvântului ngr. *κεχλιμπόρι* etc., în ciuda faptului că digraful (digramma) *μπ* poate

să redea în neogreacă grupul consonantic [mb] intervocalic, și nu doar un simplu [b], ca în situația când nu este intervocalic. *M* din rom. *chilimbar* poate fi, credem, o nazală epentetică (un infix nazal), secvența *-lib-*, neobișnuită în fondul lexical moștenit, fiind înlocuită cu *-limb-*, cf. *limbă*, *limbariță*, *plimbare* etc. Cauza imediată a apariției consoanei nazale epentetice a fost necesitatea ca silaba deschisă aflată între două silabe închise să devină și ea închisă, pentru simetrie și pentru ușurința pronunțării. Fenomenul s-a produs printr-o anticipare nazală a ocluzivei bilabiale sonore din silaba următoare.

CHIUL. Înțelesul de bază al cuvântului este „înșelătorie”, iar expresia *a trage chiulul* înseamnă „a înșela”, cf. Al. Graur, BL, 14, 1946, p. 107. Celelalte sensuri date în DELR II/1, p. 223: „sustragerea de la îndeplinirea unei obligații”, „subterfugiu” etc. sunt sensuri derivate, apărute ulterior. Etimologiile turcești mai vechi sunt nesatisfăcătoare: < tc. (fam.) *külâh* „șmecherie”; *chiulangi* < tc. *külâhgy* SDLR, DA, ori ← *chiulangi* < *külhan(a)ci* „slujbaș însărcinat să încălzească baia turcească” ȘIO, 2, 118–119. Expresia fr. *tirer au cul* (acceptată de Al. Graur, Th. Hristea, DEX și de DELR) este tradusă oarecum impropriu prin „a trage chiulul”. În DELR se mai precizează: „cu *l* pronunțat sub influența formei scrise a cuvântului fr.”. Dacă expresia provenea din forma franceză scrisă, trebuia să dea în românește *a trage „la cul”* (pentru că *ü* nu este un sunet românesc), iar dacă era preluată după pronunțarea franceză, ar fi sunat „*la chiú*”. Iorgu Iordan a fost primul care a respins această soluție: *chiul*: „[...] *a trage chiulul*, pe care E. Lange-Kowal, *Grai și suflet*, VII, p. 297 și urm. crede că-l poate scoate din fr. *tirer au cul*, ceea ce mi se pare absolut imposibil” (I. Iordan, *Stilistica limbii române*, 1975, p. 325). De fapt, această expresie face parte din argoul soldaților francezi și este varianta trivială a sinonimului *tirer au flanc* „a se trage la o parte”, amândouă având înțelesul de „a lenevi, a încerca mereu să scape de corvezi”, cf. „a da *dosul*”, „a se trage/ a se da *îndărăt* de la treabă”. Fiind trivială și nefiind citată în vechile dicționare bilingve și nici în mult consultatul mic *Larousse*, forma scrisă a acestei expresii este greu de presupus că putea fi citită curent de români în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Numai printr-o filieră cultă *tirer au cul* ar fi putut intra în limbajul familiar cotidian din Vechiul Regat, întrucât românii familiarizați cu viața soldățească franceză, respectiv cu argoul acesteia constituiau o excepție nesemnificativă. De altfel, fr. *tirer au flanc* și *tirer au cul* nu sunt atestate înainte de anul 1880 (cf. Dubois, Mitterand, Dauzat, DÉHF, 303), în timp ce *chiul* este atestat în 1868, cf. DELR. Așa cum am demonstrat într-un articol separat, cuvântul *chiul* este un împrumut premodern din limba albaneză, unde întâlnim cuvântul *qyl*¹ [kül] s.m. (fam.) **1.** „mâncare și băutură pe gratis, pe spinarea cuiva; chilipir”; **2.** „chiulangi, chilipirgiu; leneș; *qyl*² adv. (fam.) „pe gratis; pe degeaba, pe nimic”; *e do qyl* „o vrea pe degeaba, fără să plătească”; *qylaxhi* [7ülaği] adj. (fam.) (peior.) „chilipirgiu, chiulangi” (Topciu, R., L.,–Melonashi, *Dicț. albanez-român*, p. 884). Desigur,

originea cuvântelor *chiul*, *a cafti*, *șpagă* se regăsește în „limbajul mahalalelor” din cele două Principate Române, fiind preluate degradat și peiorativ din jargonul albanez al trupelor de arnăuți, în vremea regimului fanariot.

CICĂLI, v. **cincăi**¹.

CINCĂI¹ „a agasa, a tachina, a flecări”. Derivarea din *a cincăi* este foarte probabilă pentru primele două sensuri ale verbului, însă a **cicăi** și a **cicăli**, chiar dacă pot proveni dintr-o bază onomatopeică **cic!* „lovitură, (fig.) bătaie (la cap)”, deși sunt formate cu sufixe verbale românești tipic expresive, cele două variante sunt evident înrudite cu verbul scr. *čikati* (imperf.) „1. a tachina, a zădări; 2. a agasa, a instiga, a provoca” (cf. D. Gămulescu, M. Jivcovici, *Dicționar sârbocroat-român*, 1970). Avem două ipoteze: fie o comunitate de procedee expresive în ambele limbi, fie, mai puțin probabil, un împrumut direct din limba sârbă în română. Vezi și O.N. Trubačev, *ESSJA*, 4, 110.

CINCĂI² „a *ciripi*” [Glosare la Iordache Golescu, CLR, VII, ms. 850, f. 132/v, sens neînregistrat în DA, MDA și DELR]. Interesanta noutate pe care ne o aduce *Condica* lui I. Golescu este reprezentată de un alt verb onomatopeic omofon, care însă este clar derivat din baza *cin(-cin)*, care imită cântecul *cintezei*. Verbul *cincăi*² este înrudit cu *cinchiță*, având același element de derivare, *-k-*, comun cu bg. (pop.) *činka* „cinteză”. Sensul „a flecări” ar putea să rezulte din contaminarea celor două verbe omonime.

CINTEZĂ „Fringilla coelebs”. Var.: *cinciză*, *cintiză*, *cinteță* *cintiță*, *cintene* etc. Încercarea de a deriva numele acestei păsări din varianta *cinchiță*, care pare să fie un derivat de origine slavă, cf. bg. (pop.) *činka* „cinteză” (v. și bg. lit. *sipka* idem), se bazează, probabil, pe analogia cu *jintiță* „produs lactat derivat din zer”, pe care CDED, II, 159 îl deriva din sl. *žinka* „strecurătoare”. Dacă cuvântul *jintiță* are un aspect slav, indiferent de etimologia care i se atribuie, varianta *cinteză* se apropie formal de *pupăză* (cf. alb. *pupëz* idem), în timp ce varianta *cintene* se apropie fonetic de *pieptene*. Este mult mai firesc să ne gândim că onomatopeea larg răspândită *cin-cin* a fost tratată diferit, mai întâi în latina dunăreană și, mai târziu, în limbile slave învecinate. De aceea, forma cea mai veche, onomatopeică, aparține domeniului romanic: **čint-*, prin disimilare din **činc-* (Pușcariu, DA), cf. it. *cincia*, *cince* „o varietate de pițigoii”, cf. lat. *cincitāre* (> **cintāre?*, prin sincoparea lui *-cineaccentuat!*) „a cânta precum mierla” (cf. Wackernagel, *Voces variae animantium*, p. 48, ap. Drăganu, DR, 3, 695–696). Forma mai rară *cintene* este de origine latină, așa cum credea și N. Drăganu, fiind urmașa unui lat. vulg. **cintinem* < onomat. *čin-*tin* < *čîn-čîn*, (cf. lat. *hirundo*, *hirundinem* „rândunică”, *pecten*, *pectinem* „pieptene”, *pepo*, **pepinem* „pepene” etc.). Din *cintene* s-a ajuns la *cinteză* prin substituția finalei, ca urmare a tendinței utilizării unor sufixe diminutive, tendință care s-a manifestat adesea în latina dunăreană și apoi în română pentru numele unor păsări, de exemplu în lat. **coturnicula* > *potârniche*, **hirundinella* > *rândunea*,

**turturella* > *turturea*, de asemenea în română: *aușel*, *corcodele*, *vânturele*, *cap-întortură*, *presură*, *pescăruș*, *pițiguș*, *piț-împărătuș*, *gaiță*, *stăncuță*. În cazul nostru, finala neutră *-ne* a fost înlocuită cu sufixul diminutival de origine probabil autohtonă *-ză*, cf. *pupăză* (< lat. *upupa* > o **pupă* + *-ză*). Cronologic, a urmat schimbarea de sufix din *cinteză* în *cintiță* și apoi apariția variantei *cinchiță*, prin contaminare cu bg. (pop.) *činka*. Un diminutiv: *чинкица*, *činkica*, de la *činka* „cinteză”, pare să nu fie uzual în limba bulgară. Vezi și scr. *čimčati* „a ciripi”, pornind de la aceeași onomatopee *čin-č(in)*, ca și scr. *činkovac*, alt nume popular pentru scr. *zeba* „cinteză” (P. Skok, ERHSJ, I, 326).

CIOARĂ. Există o coincidență fonetică greu de explicat între *cioară* și basc. *txori* [čóri] „pasăre”. Etimologia cuvântului basc nu este definitiv stabilită, dar cuvântul pare să aparțină celui mai vechi strat al limbii basce. Pentru etimologia cuvântului românesc, pe lângă comparația tradițională cu alb. *sorrè* id., important este cuvântul friulan *ciore* [čóre] id., care dovedește răspândirea în latina populară estică a unui împrumut probabil iliric (cf. Maria Iliescu, *Rumänisch-friaulische Substratwörter*, în Günter Holtus/ Edgar Radtke (Hrsg.), *Rumänistik in der Discussion. Sprache, Literatur und Geschichte*, Tübingen, Gunter Narr Verlag, 1986, p. 70–73). Înrudirea dintre *cioară* și tarent. *čola*, posibil împreună și cu alte forme italice de sud sinonime (cf. REW³ 2449), s-ar explica totuși printr-un substrat strâns înrudit, în acest caz mesapic-iliric-traco-dac, sau poate chiar printr-un substrat comun mediteranean, pre-indo-european. [Vezi și ven. *ciola*, cu un alt înțeles: „*Larus cinereus minor*” – „pescar/rândunică de mare” (cf. G. Boerio, DDV) etc.]

CIOAREC (*cioaric*), uzual: pl. *cioareci* „pantaloni țărănești, ciorapi lungi de lână”. Etimologia veche germanică, cf. gotic *þiuhbrōks*, cf. lat. târz. *tubrūcus* (REW 8967) < **þeuh* „șold” + **brōk* „pantalon” nu este verosimilă, deoarece [ō] lung gotic nu putea evolua la [i] scurt din latina dunăreană. *Cioareci* „rimează” cu *șoareci* și *pureci* (cf. *șoarece* < lat. *sorīcem*, *purīce* < lat. *pulīcem*). De altfel, germanicul **brōk* „pantalon” este foarte apropiat fonetic de lat. *brāca*, *brācae* „ițari” (> rom. *brace*, cf. *îmbrăca* etc.). Conștiința identității semantice în condițiile paronimiei ar fi împiedicat ipotetica evoluție: got. **brōks* > lat. pop. *-ričes*. În cea de a doua ipoteză, este exclus ca etimologia prin substrat să fie condiționată de existența sau de inexistența unui radical i.-e., de exemplu *(s)*keu-* „a acoperi, a înveli, a îmbrăca etc.” (Pokorny, IEW, 951–952). Etimologia dacică propusă de G. Reichenkron: dintr-un radical și un formant i.-e. **keu-r-* „încălțăminte, gheată”, cf. v.irl. *cuaran* „încălțăminte”, cf. cymr. *curan* „carâmb de piele, coturn”, cf. v.nord. *skor* „încălțăminte”, sub forma i.-e. **keu-r-ikós* sau **kēu-r-ikos* > dac. *keúriko*, **tjŭriko-* (*Das Dakische*, p. 103–105) este și ea nesatisfăcătoare, cu evidente nepotriviri semantice cauzate de preferința autorului pentru formantul *-r-*.

Credem că *cioarec(ii)* sunt cu multă probabilitate un element de substrat, compus din rădăcina **kjōl-* „învelitoare/ teacă/ apărătoare (de picioare)”, cf. v.isl. *skjōl*

„adăpost, apărare, protecție”, v.isl. *skyla* „a apăra, a feri, a proteja”, cf. v.gr. *σκύλος* „coajă, piele de animal”, cf. let. *čàula* „coajă, teacă”, la care s-a adăugat probabil sufixul lat. *-icus*, devenind în latina dunăreană **ciōlīcu-* (cf. lat. *tenebrīcus* „întunecat” < *tenebrae* „întuneric”, cf. *întuneric/întunerec*). Fiind un cuvânt autohton intrat probabil de timpuriu în latina dunăreană, *l* intervocalic din **ciōlīcu-* a devenit *-r-*, similar cu *-l-* din lat. *pulīcem*, devenit *-r-* în *purice/purec(e)*.

Etimologia noastră își găsește un sprijin neașteptat în verbul derivat (reg.) *a ciorici* „a înveli casa cu scoarță de copac sau cu bucăți de lemn” (T. Pamfile, *Cerul și podoabele lui*, 1915, 195, ap. MDA), verb cu înțeles diferit, care confirmă existența radicalului **ciōl-* „învelitoare”, provenit din substrat și înrudit în plan i.-e. cu v.isl. *skjōl* „adăpost”. Etimologia eronată tc. *çarık* „opincă din piele” (din ȘIO, nepotriviri fonetice și semantice dintre cele două cuvinte cu consonantism asemănător acceptată în MDA etc.) a fost respinsă corect în DELR, din cauza evidentei: tc. *çarık* și rom. *cioarec(i)*.

CIOB. Etimologia turcească din DELR – tc. *çöp* „pai, vrej, băț, gunoi”, cf. *kibrīt çöpü* „băț de chibrit” contrazice criteriul semantic, necesar pentru a justifica o etimologie verosimilă. În LR, 57, 2008, nr. 2, p. 121–124, am dat un număr imens de exemple pentru a demonstra un lucru elementar: cuvintele de bază care includ sensul de „ciob” aparțin fondului lexical străvechi din **toate** limbile vechi europene, cu excepția limbii maghiare. Maghiarii, ca popor migrator, au preluat cuvântul *cserép* „ciob” de la populația slavă sedentară pe care au asimilat-o cu începere din momentul așezării lor pe teritoriul Ungariei. Din moment ce *cioburile* nu se împrumută de la vecini, tot astfel cuvintele de circulație generală cu sensul de *ciob* nu se împrumută din alte limbi, fie ele învecinate, fie mai îndepărtate. Sinonimul *hârb* a rămas totuși în limba română ca urmare a asimilării vechilor slavi sedentarizați, cu care românii au conviețuit timp de secole pe același teritoriu. Este foarte puțin probabil ca *ciob* să fie un cuvânt turcic, deoarece sensurile vechiului termen turcic *çöp* sunt, după *Drevnetjurkskij slovar'* (DTS), p. 155: *Çöp I* – rus. „*osadok; ostatki; vyžimki; vytopki; musor*” [„drojdie (sedimentul vinului), rămășițe, borhot (boasca/ boștina strugurilor tescuiți), impurități (ale uleiului), gunoi”]; *II* – *kusoček; nemnogo* [„bucățică, puțintel”]. Practic, cuvântul românesc *ciob* este comun doar cu albaneza: *copë* „bucată; bucată spartă etc. din ceva” (cf. alb. *copë pasqyre* „ciob de oglindă”). De altminteri, termenul turcesc autohton pentru *ciob* este *kırık* „bucată, frântură, spărtură, ciob” (cf. *cam kırık* „ciob de geam”), care n-a fost împrumutat în nicio limbă balcanică. *Ciob* este deci un element de substrat, de origine expresivă, așa cum am arătat în LR, 50, 2001, nr. 3–4, p. 165–168, prin comparație cu alb. *copë* „fragment; bucată, bucată spartă, ciob” (vezi și varianta mai rară *ciop*² a lui *ciob*, înregistrată în DGS, I, 2009, 250). Ipoteza influenței cumane, necesară pentru a explica evoluția de la **ciopu*, cf. alb. *copë*, la *ciob*, susținută în articolul nostru din 2008, considerăm că poate fi suficient de probabilă. Pentru

a elimina orice confuzie, precizăm că termenul cuman *čöp*, *čöbū* are numai două „sensuri etimologice”: „Überbleibsel” și „Abfälle”, „rămășiță, deșeuri”, cf. K. Grønbech, *Komanisches Wörterbuch*, 1942, p. 76. Comentariul din DELR, II/1, p. 250: „în limba veche, noțiunea *ciob* era redată prin *hârb* sau prin *așchie*” este nejustificat după părerea noastră. Dacă *hârb* este specific ariei nordice, așa cum *ciob* este specific ariei sudice, nu este de mirare că în textele vechi din Ardeal și din Moldova apare exclusiv cuvântul *hârb*. În schimb, este legitimă întrebarea: unde a fost găsită sintagma „*așchie de oală/ blid/ sticlă/ oglindă (spartă)*”, dacă în fișierul-arhivă al DLR și al ALR nu există o asemenea atestare? De unde provine această afirmație inedită? Cu atât mai mult cu cât prima atestare a lui *ciob* nu datează din anul 1855, cf. DELR. Cuvântul *ciob* este atestat, cel puțin până acum, mai întâi la Iordache Golescu, CLR, 7, f. 146/r, ms. 850, circa 1832, și apoi în *Vocabularul franțezo-românesc* de P. Poenar, F. Aaron și G. Hill, tom. 2, 1841, s.v. *tesson* (vezi și numele satului *Ciobrău*, într-un document din Moldova, din anul 1671, iunie 17, cf. N.A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, EA, 1963, s.v. *ciob*). Dacă acceptăm că *ciump* este un element de substrat, fiind înregistrat mai întâi în același *Vocabular* din 1841, s.v. *moignon*, nu vedem care ar fi motivul pentru ca *ciob* să nu poată fi și el acceptat ca element de substrat, comun cu albaneza (cf. *ciopată*).

CIOCÂRTI. Iordache Golescu (ms. 850, CLR, 7, c. 1832, f. 142/r) glosează acest verb astfel: „*ciocârtesc un lemn înseamnă că-l tai câte puțin pă la căpătâie, până îl scurtez dă tot*”. Dicționarele românești îl înregistrează de obicei ca variantă a verbelor *ciopăși*, *ciopârși*, iar DA, ca variantă a cuvântului-titlu *a ciopârți*, deși forma cea mai uzitată este *a ciopârși*, cf. *a împârși*. (În realitate, varianta rară *a ciopârți* provine din contaminarea între *ciocârți* și *ciopârși*.) În DELR, II/1, 263, se presupune: „var. cu -c-, posibil infl. de *cioc*¹”, ceea ce este dificil din punct de vedere semantic. În opinia noastră, verbul *a ciocârți*, care este departe de a fi sinonim cu *a ciopârți*, provine din contaminarea verbelor *a ciopârși* și *a (*co-)*cârți*³ < **(po)crăți*, acesta din urmă fiind împrumutat din scr. *kratiti* „a scurta”, cf. scr. *pokratiti* „a reduce, a scurta”, *pikratiti* „a scurta, a reteza, a ciunti”, *skratiti* „a scurta, a micșora”, cf. rus. сократить „a scurta, a micșora”. După toate aparențele, împrumutul slav, contaminat ulterior, nu s-a mai păstrat ca atare în graiurile dacoromâne, din cauza concurenței cu verbele **cârți*¹ și *cârți*², precum și din cauza suprapunerii semantice relative cu *a scurta* sau cu *a cârni*.

Familie: **Ciocârtău** [cuvânt neînregistrat în DA sau MDA]. La Iordache Golescu (ms. 850, CLR, 7, c. 1832, f. 142/r), *ciocârtău* apare cu următoarea explicație: „**lemnul ce să taie în capul fusului**”, un sens care nu se regăsește în alte dicționare. Este evident că, din punct de vedere semantic, acest *ciocârtău* nu este identic cu *ciocâltău* „cui de lemn cu care se fixează jugul de proțapul carului”, deși, conform DELR, acesta din urmă are o variantă *ciocârteu*, despre care se spune (*ibidem*) că

ar fi fost influențată de verbul *a ciocârți*. După toate aparențele, la I. Golescu, *ciocârțau* este un derivat al verbului *a ciocârți* (v. *supra*), cu sufixul *-ău*, cf. *a mesteca*, *mestecău*, și nu o variantă a cuvântului *ciocâltău*.

Ciocârteală, ciocârțire, ciocârțitor, - oare, Iordache Golescu, CLR, 7, *ibidem*, c. 1832.

CIOPĂRȚI apare la Iordache Golescu (ms. 850, CLR, 7, c. 1832, f. 143/v) sub următoarele forme: **a cioparte, a ciopărța, a ciopărți**.

CIOROVĂI (a se) „a se certa”. Etimologia scr. *čavarijati* „a delira, (fig.) a flecări, a vorbi vrute și nevrute”, dată ca probabilă în DELR, după A. Scriban, „Arhiva”, 1922, fusese deja respinsă în DA, I/II, fasc. 6, 1930, 466, pentru nepotrivirea sensurilor. Trebuie respinsă, adăugăm noi, în special din cauza diferențelor fonetice, pe care nicio metateză nu le poate justifica. Dacă ar fi fost consultat P. Skok, ERHSJ, p. 300–301, s-ar fi constatat că acest verb are o circulație restrânsă, regională, fiind localizat la Risan, în sudul Muntenegrului, oraș pe Coasta Dalmată. Atât scr. reg. *čavarijati* cât și scr. literar *čavrljati* „a flecări” sunt discutate s.v. *čavka* „stăncuță”, toate cuvintele fiind considerate de origine onomatopeică. Singurul ajutor pe care îl putem primi din comparația cu limba sârbo-croată este dat de scr. *čavraka*, care înseamnă pe lângă „cioară” și „admonestarea personalului feminin de serviciu”.

Soluția cea mai probabilă pentru *a se ciorovăi* este să observăm că verbul românesc este exclusiv reflexiv, ceea ce implică prezența a cel puțin două persoane care *se ciorovăiesc* „se ceartă tot timpul, își adresează mereu cuvinte urâte”. Cine a auzit chemările strigate de două *ciori*, una alteia, poate confirma de ce croncănitul celor două păsări sună foarte asemănător cu o ceartă între două persoane. Acesta este și motivul pentru care verbul *a ciorăi/ cioroi* „a cârâi, a croncâni etc.” are sensul secundar (reg., în Hațeg) „a certa, a înjura, a adresa cuiva cuvinte urâte” cf. DA, I/II, 461. Verbul derivat *a se ciorovăi* provine dintr-o amplificare probabil expresivă a verbului *a cioroi*, care la rândul lui este derivat din *cioară, cioroi*. Aceeași amplificare, cu o secvență finală deocamdată insuficient lămurită, o regăsim la *a sporovăi* ← *a spori*² „a pălăvrăgi, a răspunde obraznic”, la *a șovăi*²/*șuvăi*² „a șuiera” și la alte câteva verbe terminate în *-ovăi/ -ăvăi*: *dorovăi* „a deretica”, *năsăvăi* „a bate vergele pentru fixarea pereților” etc., rămase cu etimologia necunoscută.

CIOMP, CIUMP. Cu certitudine, este un element de substrat, de origine expresivă. Incert rămâne însă corespondentul albanez al lui *ciomp/ciump*. Soluția preferată în DELR: alb. *thumb* este criticabilă pentru nepotrivirile fonetice: în forma dialectală nearticulată *thump, p* este o inovație a dialectului tosc, fără relevanță pentru etimologia cuvântului albanez, ale cărui forme flexionare și derivate au fără excepție un *b*, opus lui *p* din *ciomp, ciump, ciumpav* și din derivatele sale românești citate în DELR. Întrucât unui *th* albanez îi corespunde în mod normal un *ț* sau un *s* românesc (cf. *thark* – *țarc*, *thep* – *țepă*, *kurthë* – *cursă* etc.), corespondența

dintre *th-* albanez din *thumb* și *ci-* românesc din *ciump* ar fi o excepție unică și izolată, ceea ce ridică un mare semn de întrebare asupra valabilității ipotezei înrudirii prin substrat dintre cele două cuvinte. Dacă respectăm legile fonetice cunoscute, vom observa că adevăratul corespondent al alb. *thumb* și al diminutivului său *thumbëz*, de fapt al variantei contaminate **thumbull** (*thumb* + *sumbull* [cf. *sâmbure*] – Çabej, SE, I, 247) este rom. **tumburuș**, în care toate corespondențele fonetice sunt normale. Din punct de vedere semantic există o **opozitie** puternică între *ciomp*, *ciump* și alb. *thumb*, variantele românești însemnând „bucată rămasă dintr-un membru al corpului sau dintr-un obiect, după ce i s-a tăiat (retezat, ciuntit) vârful; ciot; tului al penelor”, în timp ce cuvântul albanez are sensul exact opus: *thumb* – „acul insectelor; ghimpe, spin; vârf ascuțit al obiectelor; strămurare; întepătură, împunsătură etc.”. Cu sensul de „limbă a clopotului, sfârc etc.”, *thumb* se întâlnește cu înțelesul secundar de „uvulă, omușor” al rom. *tumburuș*. Nepotrivirea **semantică** iese în evidență și mai clar în cazul derivatelor *a ciumpăi/ ciumpăvi* „a tăia vârful, a trunchia, a amputa, a mutila, a rupe (de la vârf)”, care nu au nimic în comun cu alb. *thumboj* „a întepa, a înfige acul (insecta); a împunge etc.”, ori în cazul cuvintelor compuse: alb. *tel me thumba* „sârmă **ghimpată**” care nu se poate compara cu *urechi ciumpăvite* „urechi retezate (scurtate) ale animalelor”. Etimologia aceasta aparține unor lingviști străini, impresionați de o vagă asemănare fonetică, așa cum arăta Al. Philippide (OR, II, 707): „Apropierea între [rom. *ciump* și alb. *thumb*, articulat *thumbj*] o dă cu îndoială Barić, si se pare că tot la alb. *thumb* se gândește și Treimer *Zeit.* când vorbește de rom. *ciump*, *pociump* 398, 400”. Niciun dicționar (DA, SDLR, DEX etc.) nu citează această etimologie, care nu i-a putut convinge pe respectivii autori, cu excepția lui Vl. Orel (AED, 481: rom. *ciump* – împrumut din alb. *thumb!*).

Corespondentele albaneze ale lui *ciomp*, *ciump* credem că sunt în primul rând *copë* „bucată, fragment, bucată tăiată, bucată rămasă după tăierea vârfului; ciopată, ciob” (vezi detalii la P. Boerescu, LR, 50, 2001, 168–170, 172–174) și în subsidiar, dar fără o înrudire directă, *cub²* „(despre animale) berc, fără coadă; (despre grâu) fără țepi”, *cumër* „buturugă, butuc” și *cumrak* „buturugă mică, ciot; bont, ciung” [precizări primite prin amabilitatea doamnei Cătălina Vătășescu, cf. Gr. Brâncuș, VALR, 64]. Bineînțeles, varianta *ciomp* este mai apropiată fonetic de alb. *copë*, iar *ciump*, de *cub*, *cumër* și *cumrak*. Corespondența fonetică dintre rom. *ci-* [tș] și alb. *c-* [ts] este bine verificată, cf. *ciob*, *ciopată* și *copë*, *ciung* și *cung*, de asemenea pentru cuvintele comune românei și albanezei, având alte origini: *cergă* și *cergë* etc. *Ciampo* „ciung” este echivalentul din dialectul venețian al it. (toscan) *cionco* „tăiat, retezat, ciung”, cf. Giuseppe Boerio, *Dizionario del dialetto veneziano*, 1867, p. 168 (online), s.v. *chiampo* (pronunziato come in toscano *ciampo*); [v. și ven. *cavallo ciompol/ ciompin* „cal ciumpăvit (care șchiopătează din cauza unghiilor moi, la drum prea lung)”. Rom. *ciump* devine și mai interesant prin comparația cu

engl. *chump* „buturugă, scurtătură, butuc; capăt mai gros al unui obiect” (cf. Dincă, DERD 273, p. 82). Toate aceste exemple ne semnalează o comunitate de cuvinte expresive asemănătoare, existente atât în substratul comun cu albaneza (cu iradierii în limbile maghiară și bulgară), în substratul italic și, cu o coincidență surprinzătoare, într-un substrat probabil anterior englezei medii³. Vezi: rom. *cipei* „ciomplei” – *cimpav* „ciumpav” – bg. *čip* „cârn” (cf. Mladenov, EPR, 686: bg. чип „cârn” < bază *qī-po-s < rad. i.-e. sq(h)ej- „a tăia, a rezeza, a despica etc.”, cu formantul -po-, -pā [v. și Pokorny, IEW, 919, rad. *skčī-p-]); rom. *ciomp* „bucată rămasă după amputare/rezezare” – alb. *copë* „bucată etc.” – ven. *ciompo* „ciung”; rom. *ciomplei*, *ciomplenă* „ciomp, rădăcină a cozii” – magh. *csömpoly* „bulgăre, mănunchi, smoc [!]” (Tamás, EWUER, 222); rom. *ciump* „bucată rămasă după rezezarea vârfului”, *ciumpeu*, *ciumplei* „ciomplei” – alb. *cub*, *cup* berc, *fără* coadă; *fără* țepi – *cumrak* „buturuguță, ciot” – engl. *chump* „scurtătură, butuc; capăt mai gros al unui obiect”; rom. *cionc* „ciung, șut, berc” (cf. magh. *csönka* id.) – it. *cionco* „tăiat, rezezat, ciung”; rom. *ciung* – alb. *cung* id. – calabr. *ciuncu* id. – engl. *chuck*⁴ „bucată de lemn” – engl. *chunk* „bucată groasă, halcă, ciozvârtă, scurtătură, butuc”. [Vezi și relațiile dintre *ciot* și *ciont*³, *ciut*¹ și *ciunt* în raport cu cele discutate mai sus și cu echivalentele lor din alte limbi]. O ciudățenie: cuvântul *ciump* este atestat abia în anul 1841 (v. *infra*), în timp ce verbul derivat *a ciumpăvi* și substantivul probabil derivat *pociumb* sunt atestate în DVL (*Anonymus Caransebesiensis*, ed. Gh. Chivu, 2008, nr. 687 și nr. 3392), circa 1650.

PRIME ATESTĂRI, ANTEDATATE

Câmpina (toponim) 1633 – 1503 Wikipedia.

Ciump 1847 – 1841 *Vocabular franțezo-românesc* de P. Poenar, F. Aaron și G. Hill, tom. 2, s.v. *tesson*.

Următoarele cuvinte sunt atestate cel mai devreme, în acest stadiu al cercetării, în *Condica limbii rumânești* de Iordache Golescu, circa 1832⁵: Litera **ĸ** (C, che, chi), în vol. III, ms. românesc nr. 846 – BAR Litera **ç** (Ce, ci), în vol. VII, ms. românesc nr. 850 – BAR.

³ După Chambers (Barnhart) *Dictionary of Etymology*, 2004, s.v., engl. *to chop* „a tăia (carnea în bucăți, cu satârul), a despica (lemne, cu toporul); a dăltui, a scobi etc.”, *to chop off* „a rezeza”, *to chop up* „a tăia mărunț, a toca (carnea etc.)” provine din engl. m. *choppen*, probabil înrudit și cu engl. m. *chappen* „a crăpa etc.”, verbe care nu se regăsesc în vechea engleză și care sunt considerate de origine incertă. Evoluția [k] > [č] în raport cu posibilele echivalente germanice – ol. m. *kappen*, v. dan. *kappe*, sued. *kap(p)a* „a tăia etc.” (rad. *kapp?) – rămâne și ea neexplicată.

⁴ Engl. *chuck* este etimologizat în același dicționar (v. *supra*, nota 2) ca variantă a subst. *chock* „buștean etc.” < v. fr. de nord *choque* < v. fr. *çoche* „block of wood – butuc”, înrudit cu v. fr. *souche* „buturugă, butuc” < gall. **tsukka*.

⁵ Cuvintele citate au fost găsite în urma câtorva sondaje, fără să constituie un studiu sistematic al *Condicii* lui Golescu. Trimiterile se fac la fila manuscrisă, fără menționarea repetată a numărului volumului. Cuvintele subliniate apar numai la Iordache Golescu, nefăcând parte din indicele de cuvinte-titlu și de variante al DELR. Cuvintele aflate între paranteze drepte sunt atestate înainte de 1832, anul atribuit definitivării manuscrisului *Condicii* lui Iordache Golescu.

- [**Ceaclă**] – **Cioaclă**, **cioclesc** (adj.), **cioclește** (adv.) 142/v
 [**Geamparale** 1840 (MDA, Suceiu, IT, II)] – **Ceampara**, **-ale** – „niște bășăcuțe, niște teasuri
 dă alamă, ce le pun în degetele mâinilor” 109/v
 [**Ceapă**] – **Cepări** 116/r
 [**Ceapraz**] – **Ceaprazăresc**, **ceaprazărește**, **ceprăzel**, **ceaprezăreală** 110/r
 [**Ceară**] – **Ceruit**, **ceruitor**, **ceruitură** 110/v
 [**Ceasornic**] – **Ceasornicăresc**, **ceasornicărie** 112/r
 [**Ceaș**] – **Ceașăl**, [**ceașăsc**], **ceașăște**, **ceaș-bașă**, **ceausoaică**, **ceausoaiie** 109/v
 [**Cecmegea** 139 (var.)] – **Cicmegea** „Cuv. turc. *adică masa saracilor, cea cu o crăpătură în
 mijloc, pân care bagă banii în cutie*” – 125/v (a. 1832).
 [**Cedru**] – (cu Ч), „**cedru** vez **chedru**” 123/v
 [**Cefalic**] – **Cefalalgie** 123/v
Cehrea – 123/v
 [**Celibiu**] – **Cilibiu**, **cilibilic** „*adică haracterul cilibiului*” 126/r
 [**Celednic**] – **Celetnic** 112/v
Celetnică – „*curvă dă cârciumă*” 114/r
 [**Celibatar**] – 114/r
 [**Cent**] – **Centesimal**, **centimă** 114/r
 [**Centaur**] – „**Centaur**, vez **chintaur** și **chentavr**” 114/r, 114/v;
 „**Cintaur**, vez **șintaur**” 131/v
Centi- – **Centigrad**, **centigradat**, **centigram**, **centilitră**, **centimetru**, **centisteru -ri** „*a suta
 parte din stere, să cercetez stere*” [fr.], **cintiaru** [cf. ar] 114/r, 114/v
Centrifug. **Centripet**. 114/r
Centru – **Anticentru** [1975!], **central**, **centraliza**, **centralizare**, **centralizație**, **concentric**,
omocentric 116/r
 [**Cenzură**] – **Censor**, **ensorial**, **censurabil**, [**censură**] 114/r
 [**Cerb**] – **Cerboaică**, **cerboaică**, **cerbuleț** 122/v
 [**Cerber**] – „**Cerber** vez **cherber**” 118/r
 [**Cerc**] – **Cercuitor**, **cerculeț** 116/v, **cercuit** 119/r
Cerca – **Cercagiū**, **procerca**, **recerca**, **reîncerca** 118/v
 [**Cerceta**] – **Cercetare**, **cercetător** 121/r, **necercetat** 120/v
 [**Cergă**] – **Cergulită** 116/v
 [**Certa**] – **Certat**, **necertat**, **certulită** 110/r; **procerta**, **recerta** 111/r
 [**Cerviș**] – **Ciriviș** „*unt de măduvă*” 132/v
 [**Chiț**] – „**Chițai** vez **chițoran**”, „**chițcan** vez **ghitcan**”, „**ghitlan** *ghițlani* *îs... șoarecii cei
 mari*” 89/r
Chiulaf „*adică o închipuire dă căciulă*” 75/v
 [**Cicăli**] – **Cicălicios**, **cicălălnic**, **cicăletic** 126/r
Cicisbeu – 135/r
 [**Ciclu**] – **Ciclic** 125/v
Cicric – „*vârtejul ce să pune pă la drumurile acele, pă unde nu e slobod a trece – a umbla cu
 cară – cu cal, ci numai pă jos [și vârtej dă drum și învârțitoare]*” 125/v
Cicričniū – „*cel ce vindecă, leagă scrintiturile oaselor frânte, scrintite, dohtar de scrintituri*”
 125/v [vezi Suceiu, IT, 2, 240]. Lipsește în DELR.
Cid, **cizi** (?) – 135/r [*Le Cide?*]
 [**Cilic**] – „vez **Oțel**” 125/v
 [**Cilindru**] – „**Cilindru** vez **Chilindru**” 125/v

- [**Cimbal**] – „vez **Chimbal**” 125/v
Cimbăstră – 126/r;
Cimișir – „*un copăcel cu fructe mărunte*” 125/v, 126/r
 [**Cină**] – **Cinător**, **cinui**, **-ire**, **cinuitor**, **necinat** 126/v
 [**Cinci**] – **Cinciuală** 131/v
Cinghel – „vez **Cârlig**” 129/v
Cinghistră vez **Ghevendeică** 129/v
Ciob, **-uri** – „vez **Îrb**”; **ciobuleț**, **cioburime** 146/r
 [**Cioban**] – **Baş-cioban**, **cioban-baş** 145/v
Cioclovină – 141/v, 143/r
Ciocmăni – 142/v
 [**Ciocoli**] – **Ciocolăie**, **ciocolăiește** 142/r
 [**Cioflingar**] – **Cioflingar**, **cioflengăreasă** 145/v
 [**Ciohodar**] – **Ciohodar-bașa** 145/v
 [**Ciolac**] – **Ciolav**, **ciolăvi** 143/r
 [**Cioltar**] – **Cioltăraș**, **cioltărime(?)** 142/v
 [**Ciomag**] – **Ciomăgaș**, **ciomăgeală**, **ciomăgire**, **ciomăgit**, **-ită** 143/v
 [**Ciondăni**] – **Cioandă**, **ciondă** „vez **gâlceavă**” 142/v;
Ciondrăni, **ciondrăneală**, **ciondrănitor**, **ciondrănitură**, **d’a ciondrănitele** 143/v
 [**Ciont**³] – **Neciont** 142/v
 [**Ciopată**] – **Ciocârți**, **ciocârțu**, **ciocârțitură** 142/v [vezi *supra*, la *Etimologii*]
 [**Ciopată**] – **Cioparte** [vb.], **ciopărța**, **ciopărți** 143/v
 [**Cioplî**] – **Cioplăș**^(1,2?), **cioplastic**, **cioplicioasă** 144/v
 [**Ciorbă**] – **Ciorbalăc** 145/r; **ciorbuliță** 145/v
Ciorchină – „*Ciorchine îs așele vișei dă care atârnă broboanele strugurelui*” **ciorchinaș**, **ciorchinime(?)** 144/v
Ciordi – **Ciordeală**, **ciordit**, **ciorditor** 144/v; **Ciordeală**, **ciordire**, **ciordicios**, **ciordalnic**, **ciordetic** 146/r
Ciornă – 146/r
Ciorovăi – „se ciorovăiesc, ciorovăitor, -oare, ciorovăit, -ită, -iți, -ite, ciorovăire, ciorovăitură, ciorovăicios, -oasă, d’a ciorovăite, pă ciorovăite” 145/r
 [**Circompolar**, **circonflex**, **circonscripție**] 133/v
 [**Circula**] – 125/v
Circular 118/r, 133/r
 „**Ciriș** vez **cir**” [etimologie populară?] 132/v
Cisalpin – 133/r
 [**Cislă**] – **Cisluială**, **cisluliță** 134/r
 [**Cita**] – **Citare**, **necitată** 133/v
 [**Citi**] – **Reciti** 133/v
 [**Ciucure**] – **Ciucuraș** 136/r
 [**Ciung**] – **Ciungăritură**, **ciungeală**, **ciungitură** 137/v, **ciungiamiu** 138/r
 [**Ciunt**] – **Ciontez**, **cionteală**, **ciont-bont**, **ciontire** 143/v; **ciontitură**, **ciontâc**, **ciontalnic**, **ciontatic**, **neciont** 144/r
 [**Civil**] – **Civilitate**, **civiliza**, **civilizat**, **civilizator**, **civilizație**, **necivilizat**, **necivilizație** 124/r;
incivil „*necioplî*” 123/v
 [**Civî**] – 124/r
 [**Cizmă**] – **Cizmăresc**, **cizmărie**, **cizmăriță**, **cizmulită** 124/v

BIBLIOGRAFIE

(neinclusă în DELR II/1, *Ca – Cizmă*)

- Boerescu, ERC = Pârvu Boerescu, *Etimologii românești controversate. Ipoteze și soluții*, București, Editura Academiei Române, 2017.
- Boerio, DDV = Giuseppe Boerio, *Dizionario del dialetto veneziano*, Venezia, 1867 (online).
- Cejtlin et al., SSS = Р.М. Цейтли, Р. Вечерки, Э. Благовой (red.), *Старославянский Словарь (по рукописям X-XI веков)*, Славянский Институт Академии Наук Чешской Республики, Институт Славяноведения и Балканистики Российской Академии Наук, Moscova, „Русский язык”, 1994.
- DÉHF = J. Dubois, H. Mitterand, A. Dauzat, *Dictionnaire étymologique et historique du français*, Larousse, [1994].
- DELR, II/1 = Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”, acad. Marius Sala, M.c.A.R. Andrei Avram (coordonatori), Prof. univ. dr. Cristian Moroianu (responsabil de volum), Iulia Barbu, V. Celac, Șt. Colceriu, Doina Doroftei, I. Giurgea, Iulia Mărgărit, D. Mihăescu, Carmen Mîrzea-Vasile, Mihaela-Mariana Morcov, Cr. Moroianu, Raluca Mihaela Nedeia, Anabella Niculescu-Gorpin, Gabriela Stoica, Gabriela Șerban, Monica Vasileanu, Laura Vasiliu, Dana-Mihaela Zamfir (redactori), I. Giurgea, Iulia Mărgărit, Cr. Moroianu, Dana-Mihaela Zamfir (comisia de revizie), *Dicționarul etimologic al limbii române* (DELR), Vol. II, *Litera C*, partea 1, *Ca – Cizmă*, București, Editura Academiei Române, 2015.
- DEXI = Eugenia Dima (coordonator științific), *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*, [Chișinău], Editura Arc & Gunivas, 2007.
- Dincă, DERD = Petru Dincă, *Dicționar etimologic român. I. Cuvintele de origine dacă*, Ploiești, Editura Premier, 2011.
- DTS = Rossijskaja Akademijskaja Institut Vostočnyh Rukopisej, *Древнетюркский словарь*. Редакторы В.М. Наделяев, Д.М. Насилов, Э.Р. Тенишев, А.М. Щербак. Л.: «Наука», Ленинградское отделение. 1969.
- DU–R = *Dicționar ucrainean-român* [red. G. Cocotailo], București Editura Didactică și Pedagogică, Cernăuți, Editura Alexandru cel Bun, [1996 (1964)].
- Golescu, *Condica* = Iordache Golescu, *Condica limbii rumânești*, 7 vol. ms. circa 1832: Litera **к** (C, che, chi), în vol. III, ms. românesc nr. 846 – BAR Litera **ч** (Ce, ci), în vol. VII, ms. românesc nr. 850 – BAR.
- Grønbech, KW = K. Grønbech, *Komanisches Wörterbuch. Türkischer Wortindex zu Codex Cumanicus*, Kopenhagen, Einar Munsgaard, 1942.
- Iliescu, 1986 = Maria Iliescu, *Rumänisch-friaulische Substratwörter*, în Günter Holtus/Edgar Radtke (Hrsg.), *Rumänistik in der Discussion. Sprache, Literatur und Geschichte*, Tübingen, Gunter Narr Verlag, 1986, p. 70–73.
- Liddel – Scott = H.G. Liddel, R. Scott [et alii], *A Greek-English Lexicon*, Oxford, Clarendon Press.
- MDA = Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”, *Micul dicționar academic*, 4 vol., București, Univers Enciclopedic, 2001–2003.
- Meyer, *Ngr. St.* = Gustav Meyer, *Neugriechische Studien*, I–IV, Wien, F. Tempsky, 1894–1895.
- Mladenov, EPR = Стефанъ Младеновъ, *Етимологически и правописень речникъ на българския книжовень езикъ*, София, [1941].

- Pokorny, IEW = Julius Pokorny, *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*, Band I–II, Bern und München, 1965.
- TLL = *Thesaurus linguae latinae*, editus auctoritate et consilio academiarum quinque Germanicarum Berolinensis, Gottingensis, Lipsiensis, Monacensis, Vindobonensis. Lipsiae, in aedibus B. G. Teubneri, 1900–[2015], 11 vol. (*A – Recido*) etc. Ediție electronică și online: Bayerische Akademie der Wissenschaften, München, De Gruyter, 2008–.
- Toma, 2015 = Ion Toma, *101 nume de locuri*, București, Humanitas, 2010.
- Topciu R., L.–Melonashi = Renata Topciu, Ana Melonashi, Luan Topciu, *Dicționar albanez-român/ Fjalor shqip-rumanisht*, [Iași], Polirom, 2003.
- Trubačev, ESSJA = *Этимологический словарь славянских языков. Праoslavянский лексический фонд*, под редакцией О.Н. Трубачева. В. 4. Москва. 1977 (В. 1–38, 1974–2014).

SUPPLEMENTS AND COMMENTARIES FOR THE DELR, II/1 (*Ca – Cizmă*)

(Abstract)

This paper proposes newly improved etymological solutions for the Romanian words listed below, including some of those presented as “unknown/uncertain etymology” in the DELR, II/1 (*Ca – Cizmă*), while also adding the necessary descriptions: *cadadâr*, *cafti*, *caftan*³, *căftăni*², *calic*, *caltaboș*, *catrință*, *căciulă*, *căpăra*, *scăpăra*², *cățel*², *cățel*³, *câlbaș*, *câmpină*, *cârnat*, *cârtafoi*, *cârțar*, *cârță*², *cârțaban*, *cât*, *căță*, *chihlimbar*, *chiul*, *cicăli*, *cincăi*¹, *cincăi*², *cinteză*, *cioară*, *cioarec*, *ciob*, *ciocârți*, *ciocârțau*, *ciopârți*, *ciorovăi*, *ciomp*, *ciump*.

Cuvinte-cheie: DELR: *Dicționarul etimologic al limbii române*; etimologie necunoscută, etimologie nesigură, antedatări.

Keywords: DELR: *The Etymological Dictionary of the Romanian Language*; unknown etymology, uncertain etymology, foredated words.

București, Șoseaua Iancului nr. 10, apart. 40
pczboerescu@yahoo.com